

21

Talking 'bout my generation

Andries van den Broek

21.1	Het denken in generaties in het leven van alledag	483
21.2	Het denken in generaties op de snijtafel	484
21.3	Beeldvorming in termen van generaties	485
21.4	Het onderscheidende van de eigen generatie	488
21.5	Het belang van opvattingen en gebeurtenissen uit de jeugd	493
21.6	Gaan generatiekenmerken en jeugdherinneringen hand in hand?	497
21.7	Feit of fictie?	497
	Literatuur	499

Samenvatting

Een groot deel van de bevolking denkt in termen van generaties: 85% van de bevolking vindt de eigen generatie anders dan die van hun ouders en 80% rekent zich tot een generatie, 60% soms en 20% vaak. Dit generatiebesef is ongeveer even sterk in elk geboortecohort (c.q. in elke leeftijdsgroep).

Degenen die zich tot een generatie rekenen, is gevraagd op welk van de terreinen arbeid, cultuur, politiek en gezin de eigen generatie van andere generaties verschilt. Op elk van die punten vindt een overgrote meerderheid de eigen generatie anders. Wanneer het gaat om de perceptie van sterke verschillen, leggen culturele voorkeuren en gezinswaarden meer gewicht in de schaal dan houdingen jegens arbeid en politiek. Velen onderschrijven ook het in het denken over generaties veronderstelde belang van ervaringen en opvattingen uit de jeugd. Onder degenen die zich tot een generatie rekenen, varieert die onderkenning van driekwart rond culturele voorkeuren tot meer dan 95% rond arbeid en gezin. Bij de perceptie van sterke verschillen zijn arbeid en gezin belangrijker dan politieke en culturele voorkeuren.

Hiermee is weliswaar aangetoond dat generaties in de beleving van veel Nederlanders verschillen, maar is nog niets gezegd over het relatieve belang van deze verschillen in relatie tot verschillen naar sekse, leeftijd, etniciteit, godsdienst of klasse. In de hoofdstukken in deel twee van dit rapport is de empirische basis van een generatietypologie echter in twijfel getrokken. De gepercipieerde sociale werkelijkheid wijkt dus af van de geverifieerde sociale werkelijkheid.

21 Talking 'bout my generation

21.1 Het denken in generaties in het leven van alledag

De bekende rocksong van The Who, waarnaar de titel van dit hoofdstuk verwijst, is zeker niet het enige voorbeeld van het gebruik van het begrip generatie in het dagelijks leven (overigens getuigt dit liedje in de strofe *I hope I die before I get old*, die toch vooral naar leeftijd verwijst, ook van enige verwarring tussen generatie en leeftijd). Zo is het in de volksmond veelzeggend om tot 'de generatie van voor de oorlog' te behoren. Mensen 'van voor de oorlog' zouden nog van schaarste en van aanpakken weten, en over deugden als werklust, spaarzaamheid en doorzettingsvermogen beschikken. Impliciet is met die typering aangegeven dat dit voor latere generaties minder zou gelden. Zo'n twintig jaar geleden typeerde Leo Beenhakker een in zijn ogen karakterloze, gemakzuchtige en verwende lichter voetballers als de 'patatgeneratie'. In de woorden van zijn collega Rinus Michels betrof het een lichter voetballers 'waarmee je de oorlog niet kunt winnen'. De typering is blijven hangen. Nadat in de zomer van 2010 het Nederlands elftal de WK-finale haalde, kopte NRC Next: 'Eindelijk iconen voor onze patatgeneratie.'

Een andere geliefde referentie is de 'generatie van de jaren zestig' of 'protestgeneratie', een tot de verbeelding sprekende verwijzing die associaties oproept met alternatieve normen en waarden, afwijkend uiterlijk en recalcitrant gedrag. Afhankelijk van de beschouwer kunnen die associaties een positieve dan wel een negatieve lading hebben. Sinds eind vorige eeuw domineert de negatieve lading en wordt deze groep er als 'babyboomgeneratie' van beticht de pot verteerd te hebben en latere generaties in de weg te zitten (Fortuyn 1998). Saillant aan het verwijt dat de babyboomers latere generaties in de weg zouden zitten, is dat decennia eerder de protest- of babyboomgeneratie de zittende bestuurders exact hetzelfde verwijt maakte. Intussen is overigens al gerept van de 'misplaatste haat tegen de babyboomers' (Wynia 2010, zie hierover ook hoofdstuk 18 in dit rapport).

Voortdurend worden nieuwe generaties gemunt, vooral waar het de geboortejaargangen van de jongeren en jongvolwassenen van dat moment betreft. Een kleine greep uit het aanbod levert de volgende typering op: generatie van genieters, meerkeuze generatie, mammoetgeneratie, grenzeloze generatie, anti-Nix-generatie, achterbankgeneratie, schnabbelgeneratie en laconieke generatie. Er zijn ook recente loten aan de stam.

Einsteingeneratie is een typering die verwijst naar een – aan Einstein toegeschreven en op de mensen van na 1985 van toepassing geachte – losse, creatieve en multidisciplinaire manier van denken (Boschma en Groen 2006). De grenzeloze generatie zou, bij gebrek aan sturing door hun ouders, een gebrek aan zelfbeheersing en verantwoordelijkheid aan de dag leggen (Spangenberg en Lampert 2009). En de confettigeneratie zou zonder innerlijke overtuiging rondwarrelen en snel van koers veranderen (Wijnberg 2010).

In dit hoofdstuk gaat het niet om de feitelijke juistheid van dergelijke generatietyperingen, maar om de vraag in welke mate men zelf in termen van zulke typering denkt. Rekent men zichzelf tot een generatie? Geldt dat wellicht meer voor de

ene dan voor de andere ‘generatie’? Welke jeugdervaringen vindt men nog altijd belangrijk? En aan de hand van welke kenmerken typeert men generaties?

21.2 Het denken in generaties op de snijtafel

Centraal in dit hoofdstuk staat de logica achter de sociologische theorie over generaties (zie hoofdstuk 1). In de diverse hoofdstukken in het tweede deel van dit rapport kwamen eventuele objectieve verschillen tussen generaties ter sprake. Nu gaat het om de subjectieve kant, een kant die in onderzoek naar generaties weinig is belicht, al neemt de aandacht ervoor recentelijk toe (Van den Broek en Dekker 1996; Diepstraten et al. 1998, Van den Broek 2001; Ester et al. 2008).

Eerst komt aan de orde in welke mate men zichzelf tot een generatie rekent (§ 21.3). Mannheim onderscheidde het bestaan van generaties (*Generation an sich*) van het gevoel tot een generatie te horen (*Generation für sich*). Het lijkt in de rede te liggen dat er pas een gevoel van generationele verbondenheid kan ontstaan als generaties daadwerkelijk van elkaar verschillen. In theorie kan men evenwel denken in termen van generaties zonder dat daar veel aanleiding toe is: ‘If men define situations as real, they are real in their consequences’ (Thomas & Thomas 1928: 571-572).

Voor zover men zich tot een generatie rekent, rijst de vraag waarop die identificatie is gebaseerd. Bezien wordt op welk van de volgende vier terreinen men meent dat de eigen generatie van andere generaties verschilt: voorkeuren voor muziek, boeken of films; normen en waarden rond opvoeding, gezin en seksualiteit; houding jegens arbeid; en politieke opvattingen (§ 21.4).

Daarna komt het eigen oordeel over het blijvende belang van opvattingen en ervaringen uit de jeugdijaren ter sprake (§ 21.5). Formatieve ervaringen en het daardoor gevormde wereldbeeld vormen immers de hoeksteen van het denken in termen van generaties (zie hoofdstuk 1). ‘Vroege impressies vloeien samen in een natuurlijk wereldbeeld, alle latere ervaringen ontlenen hun betekenis aan dit wereldbeeld. [...] Zelfs als de rest van iemands leven bestaat uit één lang proces van ontkenning en ontcrachting van het jong verworven wereldbeeld, zal de bepalende invloed van de vroege indrukken blijven overheersen’ (Mannheim 1952: 298). Overigens kunnen vroegere opvattingen en ervaringen van invloed zijn op iemands huidige manier van denken zonder dat men zich daar bewust van is.

Steeds wordt ook bezien in hoeverre het denken in termen van generaties een eigenschap van generaties is. Het is mogelijk dat sommige (clusters) geboortecohorten zich op basis van gemeenschappelijke ervaringen wel tot een generatie rekenen, terwijl andere (clusters) cohorten dat niet doen. Om na te gaan of er al dan niet verschillen bestaan in de mate waarin men in termen van generaties denkt, zijn opeenvolgende clusters van geboortecohorten onderzocht.

Tot slot wordt bekeken of het toedichten van kenmerken aan de eigen generatie hand in hand gaat met het belang dat men hecht aan de eigen formatieve ervaringen (§ 21.6). Dan volgt een samenvattend antwoord op de vragen in hoeverre het denken in termen van generaties daadwerkelijk wortel geschoten heeft en of daar generaties in te onderkennen zijn (§ 21.7).

21.3 Beeldvorming in termen van generaties

In zijn boek *De nieuwe volwassenen* rapporteerde Goudsblom (1959) over een door *Vrij Nederland* in 1958 georganiseerd onderzoek onder jongeren van 18 tot 30 jaar. Ruim 80% van de 'nieuwe volwassenen' reageerde instemmend op de vraag 'Vindt u dat uw eigen generatie anders is dan die van uw ouders?' (Goudsblom 1959: 48-56, 169). Vrijwel iedereen identificeerde zich met de 'eigen generatie' – een gevoel dat nagenoeg hetzelfde was bij mensen met verschillende sociaaldemografische kenmerken.

Dat de nieuwe volwassenen (geboren tussen 1928 en 1940) hun eigen generatie en masse als anders zagen dan die van hun ouders is om twee redenen opmerkelijk. Ten eerste gaat het jaar 1958 een decennium vooraf aan de polarisatie tussen generaties in de (late) Nederlandse jaren zestig. Blijkbaar waren de jaren vijftig minder harmonieus dan ze, wellicht ter accentuering van de jaren zestig, vaak zijn afgeschilderd. Ten tweede horen de toenmalige nieuwe volwassenen binnen de typologie van Becker (1992) bijna allemaal tot de stille generatie (1930-1940), en hun ouders tot de vooroorlogse. Dat de meeste 'nieuwe volwassenen' destijds hun eigen generatie als anders ervoeren dan die van hun ouders, staat op gespannen voet met Beckers idee dat die twee generaties niet in oriëntaties maar in kansen van elkaar verschillen.

Het is overigens geenszins uitgesloten dat de identificatie met de eigen generatie van die 'nieuwe volwassenen' mede of zelfs vooral berust op een identificatie met leeftijdgenoten. Op basis van een eenmalige waarneming zijn de effecten van cohort en levensfase niet van elkaar te onderscheiden (zie hoofdstuk 1). Die identificatie kan veeleer op de gemeenschappelijke levensfase van jongvolwassenheid berusten dan op een gemeenschappelijke oriëntatie vanwege gedeelde jeugdervaringen. Een aanwijzing hiervoor is dat slechts 10% van de respondenten in antwoord op de vraag 'Wie of wat heeft naar uw gevoel de grootste invloed op uw leven gehad?' verwees naar het tijdperk waarin zij opgroeiden (Goudsblom 1959: 186-187), hetgeen haaks staat op een generationele interpretatie.

Na Goudsblom is (voor zover bekend) lange tijd geen onderzoek naar generatiebesef gedaan. In 1995 werd de handschoen weer opgepakt in de SCP-enquête Culturele Veranderingen (zie Van den Broek en Dekker 1996). Daarna verschenen twee studies over dit onderwerp van het auteurstrio Diepstraten, Ester en Vinken (Diepstraten et al. 1998; Ester et al. 2008). Die studies ontstonden, net als die van Goudsblom, in samenwerking met de gedrukte pers, ditmaal de Geassocieerde Pers Diensten (GPD).

Rode draad in de laatste twee studies is de vondst van een aanzienlijk generatiebesef in Nederland. Zowel in 1996 als in 2006 beschouwde circa twee derde van de respondenten zich 'als iemand die tot een bepaalde generatie behoort'. In beide jaren was dat besef sterker onder de eerdere dan onder de latere geboortejaargangen (Diepstraten et al. 1998; Ester et al. 2008).

Om de mate van generatiebesef anno 2010 te peilen is respondenten in de enquête Nederland in Generaties de vraag uit 1958 voorgelegd ('Vindt u dat uw eigen generatie anders is dan die van uw ouders?'). Voor de leeftijdsgroep van 18 tot 30 jaar biedt dit de

mogelijkheid tot een bescheiden vergelijking met de situatie anno 1958, met de aantekening dat de respondenten uit 1958 geen representatieve steekproef van de bevolking vormden. De enquête was destijds afgedrukt in twee nummers van *Vrij Nederland*, met 'een beroep op onze lezers om zoveel mogelijk de aandacht van hun jonge vrienden op dit onderzoek te vestigen' (Goudsblom 1959: 5). Ook was de enquête uitgezet bij scholen voor hoger onderwijs, culturele instellingen, grote bedrijven, legerkampen en organisaties voor plattelandsjongeren. Men dacht niet de hele doelgroep bereikt te hebben: 'De nozems of hoe men de jongelieden ook noemt hebben onze vragen misschien gezien, maar slechts weinigen hebben geantwoord.' Onduidelijk is op welke informatie hij deze uitspraak baseerde. Niet zonder enige naïviteit noemde hij degenen die wel hadden geantwoord 'meer representatief voor de moderne jeugd dan de onrustige elementen waarover misschien meer wordt geschreven' (Goudsblom 1959: 6).

In de enquête *Nederland in Generaties* vond anno 2010 niet minder dan 86% van de bevolking de eigen generatie anders dan die van hun ouders. Slechts 5% vond van niet, de rest gaf geen mening. Dit duidt op een brede erkenning van verschillen tussen generaties onder de bevolking. Gezien de breedte van de vraagstelling kunnen de respondenten hierbij echter ook gedacht hebben aan generaties binnen families.

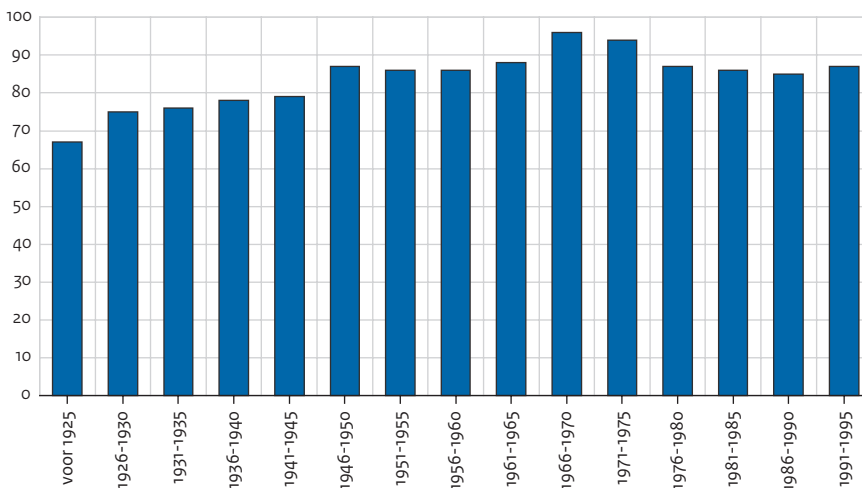
Binnen de leeftijdscategorie van de nieuwe volwassenen van Goudsblom herkent 85% zich in de uitspraak dat de eigen generatie verschilt van die van de ouders (ter vergelijking: in 1958 was dit 80%). Overigens geeft de spreiding van generatiebesef naar leeftijd of geboortjaar (op basis van een eenmalige waarneming zijn beide interpretaties inwisselbaar) geeft een vrij wijd verbreid gevoel te zien dat de eigen generatie verschilt van die van de ouders (figuur 21.1). Dat gevoel hangt slechts weinig samen met geboortjaar. Er is een bescheiden piek bij degenen die in de periode 1966-1975 geboren zijn. Het generatiebesef is iets minder sterk onder mensen van voor de geboortegolf. Binnen alle cohorten denken velen in termen van generaties. De verschillen tussen opeenvolgende cohorten zijn in de regel klein en in die verschillen tekent zich geen generatiepatroon af.

In 2010 is in de enquête *Nederland in Generaties* de vraag voorgelegd die eerder in de enquête *Culturele Veranderingen* (1995) was gesteld: 'Men spreekt wel van generaties als men het heeft over mensen die in dezelfde periode zijn opgegroeid. Beschouwt u zichzelf vaak, soms of nooit als iemand die tot een bepaalde generatie behoort?' Vergelijking tussen 1995 en 2010 is mogelijk, al waren de omstandigheden van het onderzoek in beide jaren niet precies hetzelfde en vulde in 2010 een deel van de respondenten de enquête via internet in.

Met deze vraag is onderzocht of men zich identificeert met de eigen generatie, niet of men zich bij het denken over anderen van generatietyperingen bedient. Het antwoord op deze vraag geeft dan ook eerder een onderschatting dan een overschatting van de mate waarin men in termen van generaties denkt.

Figuur 21.1

Mijn generatie is anders dan die van mijn ouders', naar geboortejaar (in vijftaarscohorten), 2010 (in procenten mee eens)

Bron: SCP (NiG 2010'10)

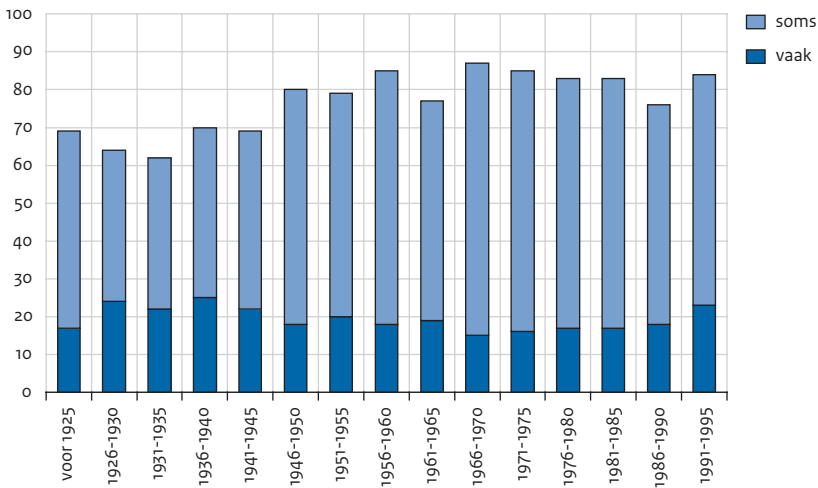
Niettemin rekent zo'n 80% van de bevolking zichzelf vaak (19%) of soms (60%) tot een generatie. Slechts 11% rekent zich nooit tot een generatie, 9% heeft hierover geen mening. In 1995 lag de generationele herkenning met twee derde van de bevolking (23% vaak, 43% soms) op een iets lager niveau (Van den Broek en Dekker 1996). Vanwege de verschillen in meting is het onzeker of deze toename in de laatste vijftien jaar op een trend wijst. Wel is de conclusie geoorloofd dat een meerderheid van de bevolking zich tot een generatie rekent.

Het gevoel tot een generatie te horen hangt slechts weinig samen met het geboortejaar, en in zover het daarmee samenhangt zit er geen rode draad in die relatie (figuur 21.2). Het generatiebesef is met 60% tot 70% het laagst onder mensen geboren in 1926-1934, onder alle naoorlogse cohorten schommelt het rond de 80%. Het aandeel mensen dat zich vaak tot een generatie rekent ligt met circa 20% een heel stuk lager. Dat sterke generatiebesef is juist onder vooroorlogse cohorten wat sterker. Een generatiepatroon in het generatiebesef tekent zich niet af.

Deze bevindingen duiden erop dat een aanzienlijk deel van de Nederlandse bevolking wel iets herkent in verschillen tussen generaties (cf. Diepstraten et al. 1998: 64-67; Ester et al. 2008: 78-80).

Figuur 21.2

'Beschouwt zichzelf vaak of soms als iemand die tot een bepaalde generatie behoort', naar geboorteaar (in vijfjaarscohorten), 2010 (in procenten)

Bron: SCP (NiG'10)

21.4 Het onderscheidende van de eigen generatie

In generatietyperingen nemen houdingen en gedrag op het vlak van arbeid, politiek en gezin een centrale plaats in (Becker 1992; Ester et al. 2008; Spangenberg en Lampert 2009). Stijlvoorkeuren in muziek, boeken en films spelen daarin soms ook een rol (Strauss en Howe 1991; Mutsaers 1998), al is relativerend opgemerkt dat dergelijke smaakverschillen geen polariserende factor tussen generaties vormen (Van Wel 1993: 317). Degenen die zichzelf tot een generatie rekenen, zijn aan de tand gevoeld over de terreinen waarop zij de eigen generatie onderscheidend vinden. Hen is daartoe de volgende vraag voorgelegd: 'U ziet onderstaand vier terreinen waarop het behoren tot een generatie tot uiting kan komen. Kunt u voor elk daarvan aangeven of uw generatie op dat terrein volgens u sterk, enigszins of niet of nauwelijks verschilt van andere generaties:

- houding tegenover arbeid (plichtsbef, zelfontplooiing);
- voorkeuren voor bepaalde muziek, boeken of films;
- opvattingen over politieke en maatschappelijke vraagstukken;
- normen en waarden rond opvoeding, gezin en seksualiteit.'

Kortheidshalve worden deze terreinen in de tekst en in de figuren aangeduid als arbeid, cultuur, politiek en gezin.

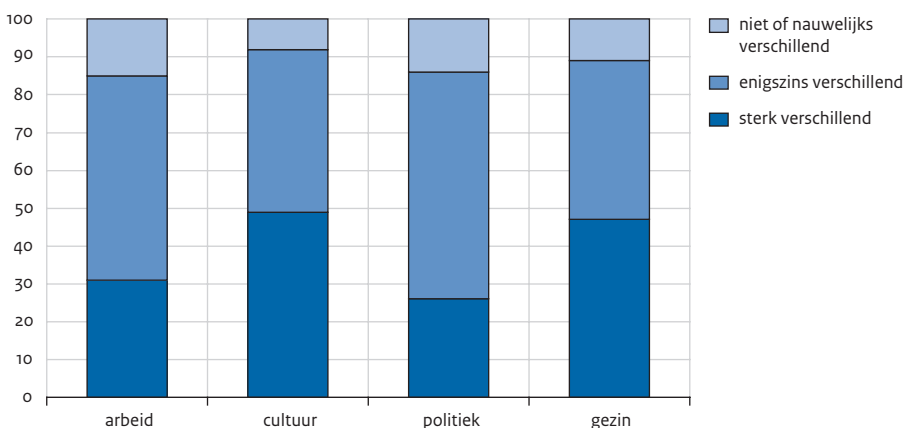
Veruit de meeste mensen die zich tot een generatie rekenen, vinden dat de eigen generatie zich op elk van de vier terreinen onderscheidt van andere generaties (figuur 21.3). Door per terrein alleen te letten op het gevoel dat de eigen generatie sterk verschilt,

komt er meer tekening in het verhaal: culturele voorkeuren en gezinswaarden blijken dan van meer belang dan houdingen tegenover arbeid en politiek.

Figuur 21.3

Terreinen waarop men de eigen generatie anders vindt, 2010 (in procenten van degenen die zich tot een generatie rekenen)

Bron: SCP (NiG'10)

In de enquête Culturele Veranderingen in 1995 werd een iets andere vraagtechniek gehanteerd. Toch biedt die meting aanknopingspunten voor een vergelijking met de situatie anno 2010, zeker als het gaat om het patroon in de antwoorden. De terreinen cultuur en gezin werden vijftien jaar geleden eveneens vaker dan arbeid en politiek aangegeven als terreinen waarop generaties sterk van elkaar verschillen (Van den Broek en Dekker 1996, vgl. Diepstraten et al. 1998: 208-212).

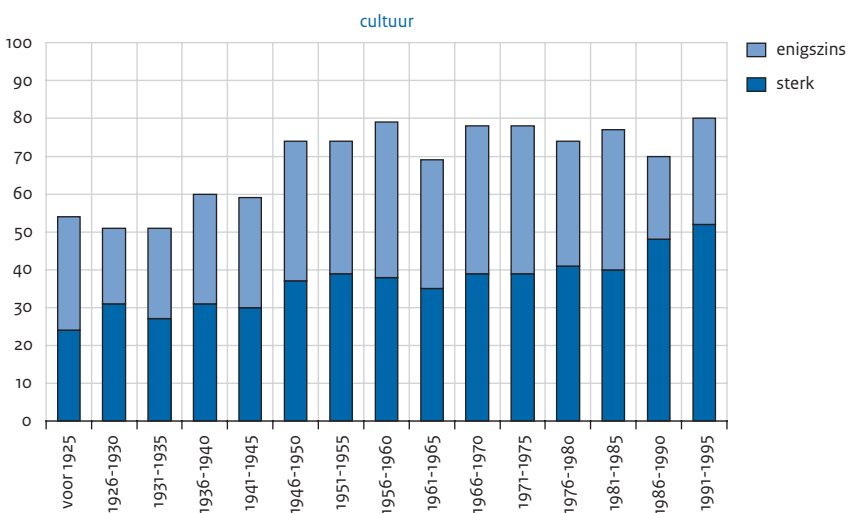
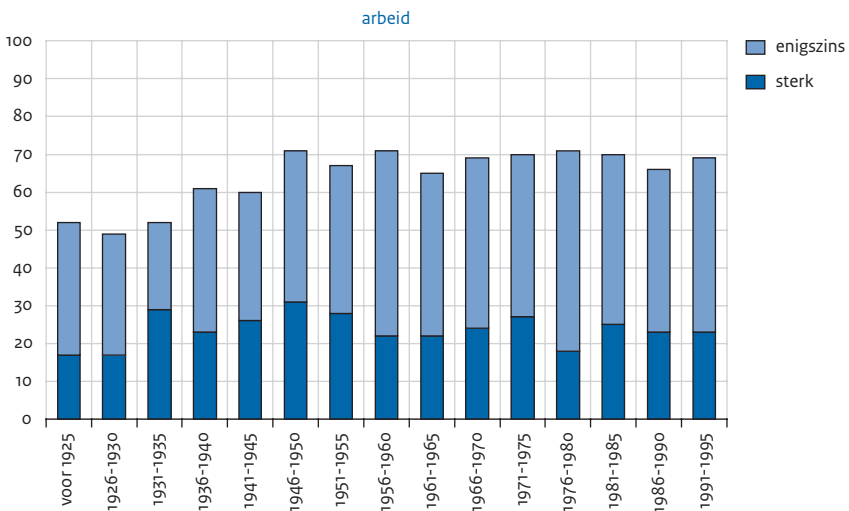
Wat men noemt ter karakterisering van de eigen generatie kan met het geboortjaar samenhangen. Eerdere geboorteaargangen zouden zichzelf vooral qua arbeidsethos anders kunnen vinden, en cohorten die opgroeiden met de tegencultuur van de jaren zestig vooral qua voorkeuren voor muziek, boeken of films. Dit keer is het aandeel dat de eigen generatie anders vindt uitgedrukt als percentage van de totale groep respondenten (figuur 21.4, dus inclusief degenen die zich niet tot een generatie rekenen en die deze vraag niet beantwoord hebben); daardoor vallen de percentages lager uit dan in figuur 21.3.

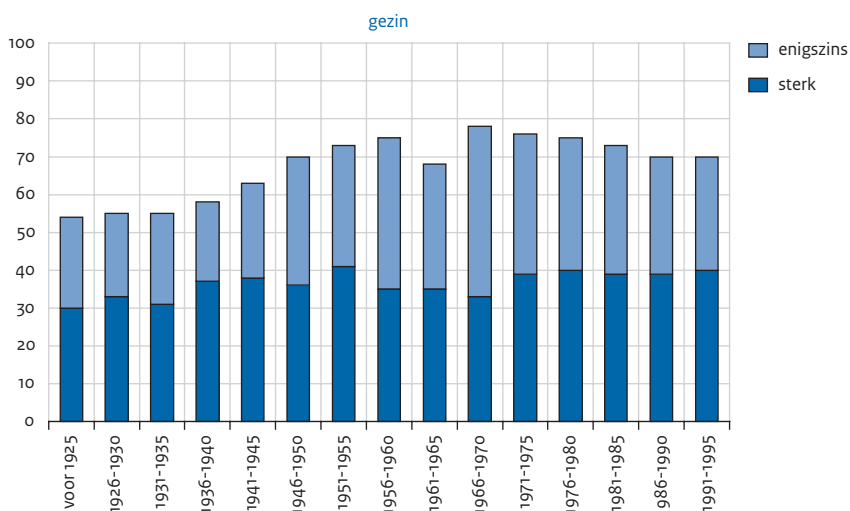
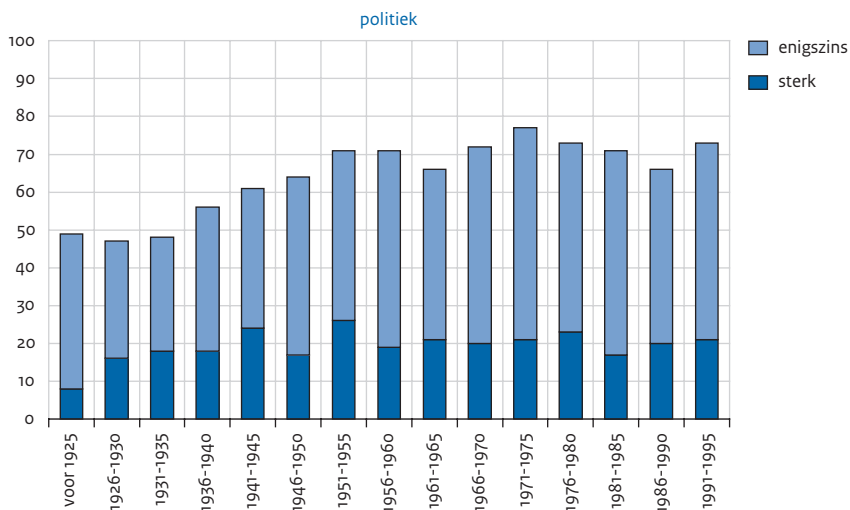
In het algemeen vindt men in de eerste cohorten de eigen generatie wat minder snel onderscheidend, vanaf geboortjaar 1950 heerst dat gevoel wat sterker. Een nadere blik op alleen het gevoel dat de eigen generatie sterk verschilt levert alleen op het terrein van culturele voorkeuren een aanvullend inzicht op. De neiging om de eigen generatie in cultureel opzicht sterk verschillend te vinden loopt gestaag op van 25% in het eerste

cohort tot 50% in het laatste cohort. De generatie van de jaren zestig onderscheidt zich in dit opzicht niet. Overigens staan, zoals gezegd, deze gegevens geen onderscheid tussen geboortjaar en levensfase toe en kan dat dit beeld er ook op duiden dat jongeren culturele leefstijlkenmerken belangrijker vinden dan ouderen.

Figuur 21.4

Terreinen (arbeid, cultuur, politiek en gezin) waarop men de eigen generatie anders vindt, naar geboortjaar (in vijfjaarscohorten), 2010 (in procenten)

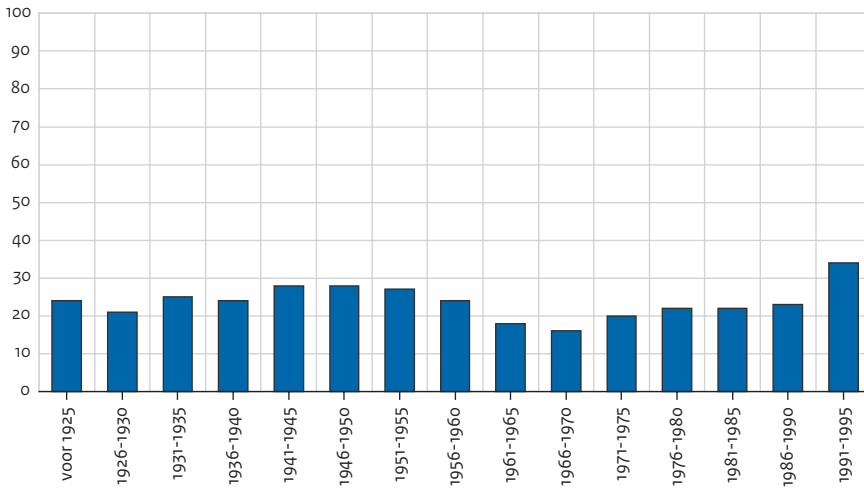

Bron: SCP (NiG'10)

Kort voortbordurend op het politieke aspect, is er nauwelijks samenhang tussen geboortjaar (of leeftijd) en de mate waarin men vindt dat de eigen generatie in de politiek niet wordt gehoord (figuur 21.5). Dat gevoel is wat minder onder degenen die tussen 1961 en 1970 ter wereld kwamen; de verloren generatie lijkt zich in politiek opzicht dus het minst verloren te voelen. Anno 2010 bestaat deze generatie uit veertigers, wellicht een leeftijdsgroep die wat meer dan andere de weg naar de politiek weet te vinden en daarom het gevoel heeft er een luisterend oor te treffen.

Figuur 21.5

Gevoel dat naar de eigen generatie in de politiek niet geluisterd wordt, naar geboortjaar (in vijftiaarscohorten), 2010 (in procenten)

Bron: SCP (NiG'10)

In de SCP-enquête uit 1995 was via een open vraag informatie verzameld over hoe men de eigen generatie karakteriseerde: 'Zou u met één woord of kenmerk die generatie kunnen aanduiden of één gebeurtenis kunnen noemen die volgens u bepalend is geweest voor die generatie?' De antwoorden geven een beeld van de identiteit die men aan de eigen generatie toeschrijft (Van den Broek en Dekker 1996). Doordat behalve naar kenmerken ook naar gebeurtenissen is gevraagd, biedt de enquête een blik op het collectieve geheugen van generaties (Schuman en Scott 1989). De bevindingen van de enquête zijn in het hiernavolgende beschreven met de generatietyperingen van Becker (1992) als uitgangspunt, maar deze ordening is achteraf aangebracht, het antwoord van de respondenten is er niet door beïnvloed.

Degenen die tot de *vooorloofse generatie* (1910-1930) behoren, noemden hun generatie met enige regelmaat bij die naam. Daarnaast verwezen ze relatief vaak naar armoede, naar soberheid en naar de oorlog. Voorts karakteriseerden ze hun generatie vaker dan gemiddeld door te wijzen op eigenschappen als plicht, verantwoordelijkheid, gezagsgetrouwheid, solidariteit en tevredenheid.

Leden van de *stille generatie* (1930-1940) verwezen eveneens naar de oorlog, noemden hun generatie ook vooroorlogs, en reppen evenzeer van eigenschappen als plicht, verantwoordelijkheid, gezagsgetrouwheid en solidariteit. Verder typeerden ze hun generatie als conservatief en verwezen ze naar de wederopbouw.

Waar leden van de vooroorloofse en van de stille generatie een aanzienlijke overlap in de typering van hun eigen generatie te zien gaven, bestond het zelfbeeld van de *protestgeneratie* (1940-1955) uit heel andere gebeurtenissen en eigenschappen. Alleen de

verwijzing naar de wederopbouw hadden ze met leden van de stille generatie gemeen. Verder werd overwegend naar de 'sixties' en naar kenmerken van die periode verwezen: hippies, flowerpower en (rock)muziek. Men noemde de eigen generatie de Beatles-generatie, de naoorlogse generatie en de geboortegolfgeneratie. Tot slot bracht men de eigen generatie wel met democratisering in verband, maar niet met protest. Men verwees voornamelijk naar kenmerken van de jaren zestig en veel minder naar eigenschappen die men aan die periode ontleend dacht te hebben.

Leden van de *verloren generatie* (1955-1970) benoemden hun generatie met een keur aan kenmerken, waar geen geprononceerd zelfbeeld uit sprak. Sommigen hadden het over de tussengeneratie, anderen over de computergeneratie. Met termen als de jaren zeventig, disco en tv-tijdperk verwees men naar de periode waarin men opgroeide; daarnaast verwees men met de term dertigers ook naar de huidige leeftijd. Weinig van de gebezigde typering duiden er echter op dat men zich als lid van een verloren generatie zag. Hoewel sommigen de afnemende welvaart noemden, wezen anderen juist op toenemende welvaart of noemden de eigen generatie kansrijk, verwend en gemakzuchtig. Ten slotte verwees men naar vrijheid, opvoeding, vrouwenemancipatie en, in tegenstelling tot de protestgeneratie, naar gezagsgetrouwheid.

Ook leden van de *pragmatische generatie* (na 1970) gebruikten de term computergeneratie. Ook zij verwezen naar de afnemende welvaart. Verder typeerden zij de eigen generatie als ik-gericht en individualistisch.

Hoewel het de respondenten met de vraagformulering wellicht wat in de mond werd gelegd, karakteriseerden degenen die zich tot een generatie rekenden hun eigen generatie inderdaad in termen van gedeelde ervaringen en gedeelde eigenschappen. De vooroorlogse en de stille generaties werden door hun leden, in lijn met Beckers verwachting, tamelijk gelijkkluidend beschreven. Bovendien kwamen de genoemde gebeurtenissen en eigenschappen overeen met Beckers typering. Leden van de protest generatie beschreven hun generatie conform Beckers indeling in heel andere termen, waarbij het woord protest overigens weinig viel. Mensen die tussen 1955 en 1970 werden geboren beschouwden tot slot hun generatie maar nauwelijks als verloren.

21.5 Het belang van opvattingen en gebeurtenissen uit de jeugd

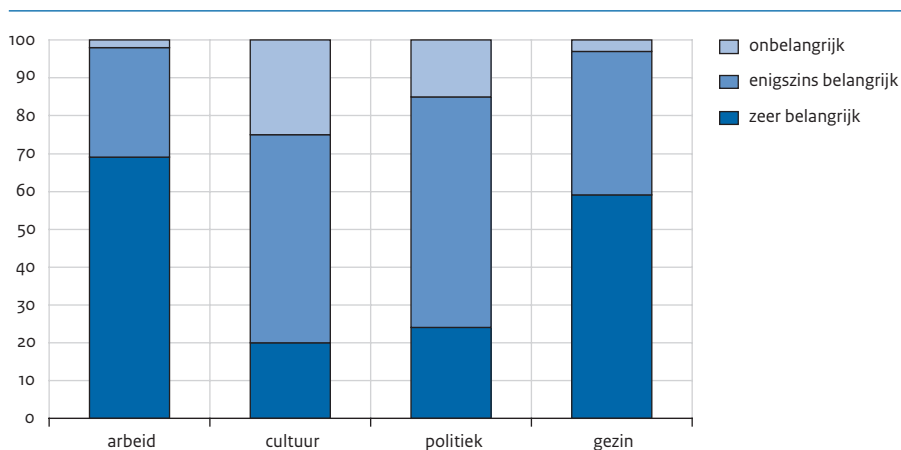
Generaties berusten op gedeelde ervaringen uit de jeugd. Deze logica volgend zou men denken dat degenen die zichzelf tot een generatie rekenen de formatieve ervaringen uit hun jeugd belangrijk vinden. De vraag is of dit inderdaad zo is, en zo ja, op welk vlak die ervaringen zich dan hebben afgespeeld. Men is daarom naar het belang van vroegere ervaringen en meningen op dezelfde vier terreinen als hiervoor gevraagd: 'Kunt u voor elk van deze terreinen ook aangeven hoe belangrijk persoonlijke ervaringen en opvattingen uit uw jeugd voor u zijn?'

Mensen die zich tot een generatie rekenen hebben inderdaad een sterk besef van het blijvende belang van ervaringen en opvattingen uit de jeugd, variërend van driekwart wat betreft culturele voorkeuren tot meer dan 95% wat betreft houdingen jegens arbeid en gezin (figuur 21.6). Het relatieve belang van de jeugdige ervaringen en meningen per terrein pakt heel anders uit wanneer alleen wordt gelet op hetgeen men zeer belangrijk

noemt. In dat geval leggen arbeid (bijna 60%) en gezin (bijna 50%) aanzienlijk meer gewicht in de schaal dan politieke en culturele voorkeuren (beide circa 20%). Dit was in 1995 niet anders (Van den Broek en Dekker 1996).

Figuur 21.6

Terreinen waarop men de ervaringen en opvattingen uit de eigen jeugd belangrijk vindt, 2010
(in procenten van degenen die zich tot een generatie rekenen)

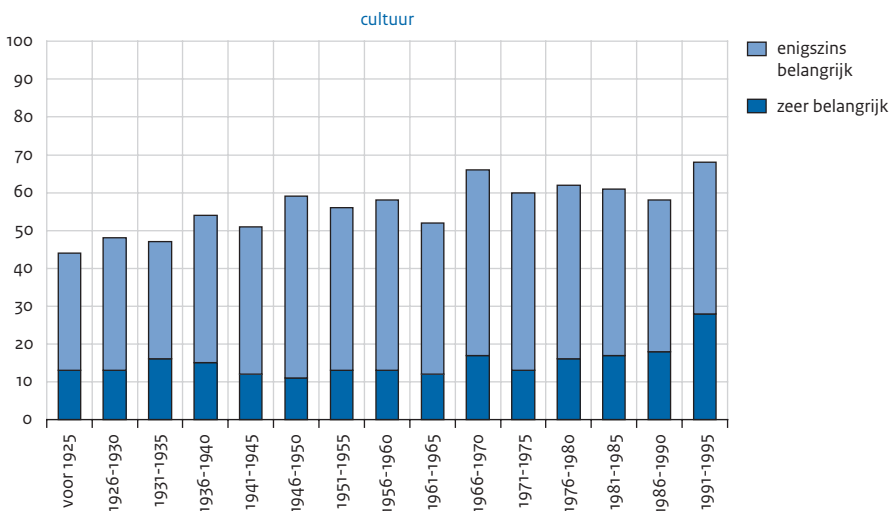
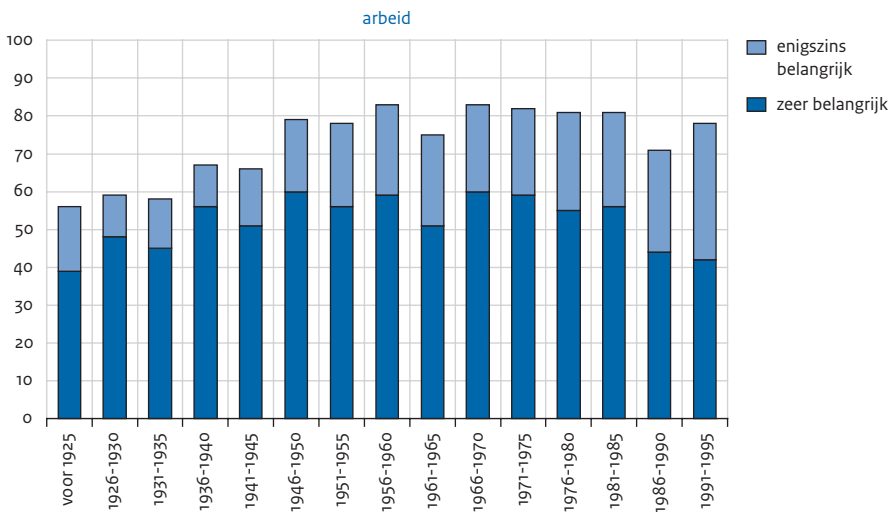
Bron: SCP (NiG'10)

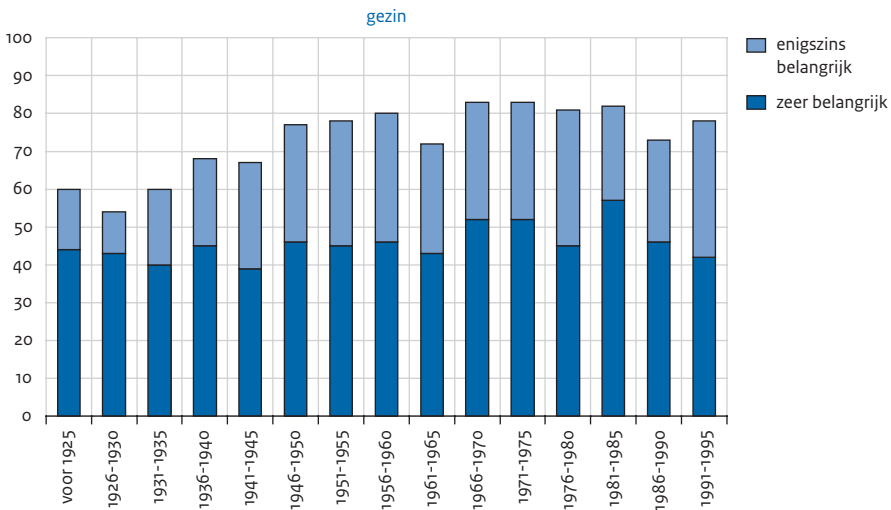
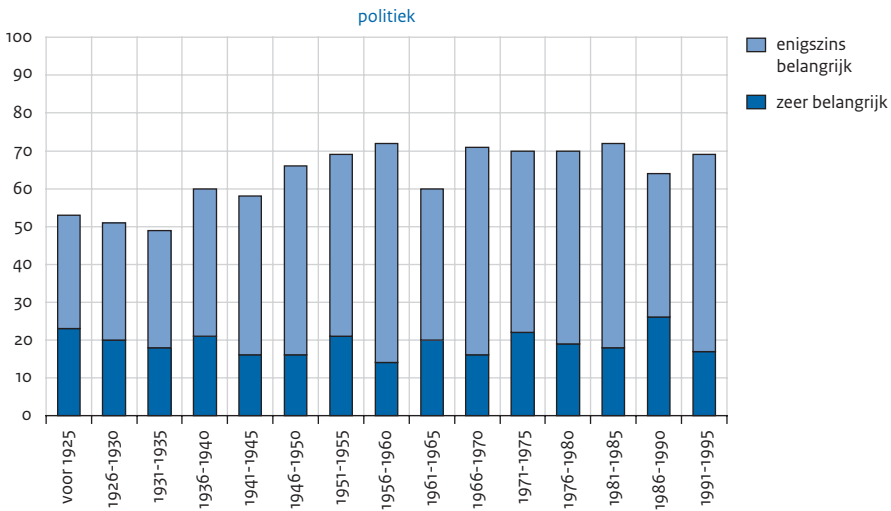
Ook van het belang dat men aan ervaringen en meningen uit de jeugd toekent is bezien of er een samenhang is met geboortjaar (figuur 21.7, vgl. figuur 21.5). De grotere herkenning als zeer belangrijk van jeugdervaringen rond arbeid en gezin geldt grosso modo voor alle geboorteaargangen. Ook anderszins brengt de verdeling naar geboortjaar weinig opmerkelijke verschillen aan het licht, of het zou moeten zijn dat de eerste cohorten (ofwel de ouderen) iets minder belang hechten aan jeugdervaringen dan gemiddeld. In de SCP-enquête uit 1995 was ook nagegaan of men verschillen met mensen van een andere leeftijd interpreteerde in termen van andere jeugdervaringen of in termen van een andere leeftijdsfase. De eerstgenoemde interpretatie zou in overeenstemming zijn met de logica achter het denken over generaties, de tweede zou daar juist haaks op staan. De respondenten kregen de volgende vraag voorgelegd: 'Als u mensen die een stuk jonger zijn dan u bent, dingen ziet doen of hoort zeggen die u niet zou doen of waar u het niet mee eens bent, denkt u dan eerder 'zo was ik misschien vroeger ook wel' of denkt u dan eerder 'die mensen zijn nu eenmaal in een andere tijd opgegroeid'?' Op die vraag antwoordde 38% vroeger zelf misschien ook zo geweest te zijn en 55% dat de jongeren in een andere tijd opgroeiden. Een bescheiden meerderheid van de bevolking verkoos dus de generatie-interpretatie boven de levensloopinterpretatie. Eenzelfde bescheiden marge ten faveure van het generatieperspectief deed zich voor bij de gespiegelde vraag over ouderen: 35% dacht later zelf misschien ook zo te worden, 57% zocht de oorzaak van het verschil in het feit dat ouderen in een andere tijd opgroeiden. In de beantwoording

tekenden zich geen noemenswaardige verschillen tussen generaties af (Van den Broek en Dekker 1996).

Figuur 21.7

Terreinen (arbeid, cultuur, politiek en gezin) waarop men de ervaringen en opvattingen uit de eigen jeugd belangrijk vindt (in vijfjaarscohorten), 2010 (in procenten)

Bron: SCP (NiG'10)

In hoofdstuk 19 van dit rapport was de vraag aan de orde of men jeugdoverlast toeschrijft aan de leeftijd van jongeren of aan de huidige generatie jongeren (figuur 19.2). Is die overlast, met andere woorden, een probleem van alle tijden of is het een eigenschap van de meest recente cohorten? Elk van deze interpretaties kan bogen op de steun van een substantiële minderheid van de bevolking: 35% van de bevolking ziet het vooral als een kenmerk van jongeren, 38% vooral als een kenmerk van de geboortegaangangen die nu opgroeien. De resterende 27% kon niet tot een keus komen. Met de (letterlijk al

eeuwenoude) litanie over 'de jeugd van tegenwoordig' doen dus bijna vier op de tien Nederlanders hun beklag over het wangedrag van de huidige generatie.

21.6 Gaan generatiekenmerken en jeugdherinneringen hand in hand?

Volgens de logica van Mannheim kunnen generaties van elkaar verschillen doordat 'ongelijktijdigen' in ongelijke historische en maatschappelijke omstandigheden opgroeiden en blijvend de invloed van de toenmalige omstandigheden ondervinden. De teneur van dit hoofdstuk is dat niet alleen sommige sociologen maar ook vele burgers in termen van generaties blijken te denken. Hanteren de burgers die dat doen ook de achterliggende sociologische redenering?

Om daar iets over te kunnen zeggen is de informatie over degenen die zich tot een generatie rekenen iets anders gerangschikt, door op te tellen op hoeveel van de vier terreinen men de eigen generatie onderscheidend respectievelijk de ervaringen en meningen uit de eigen jeugd belangrijk vindt. Dat blijkt men in beide opzichten voor de meeste van die vier terreinen te vinden (tabel 21.1).

Tabel 21.1

Aantal terreinen waarop men de eigen generatie anders respectievelijk de ervaringen en meningen uit de eigen jeugd belangrijk vindt, 2010 (in procenten van degenen die zich tot een generatie rekenen)

	generatie anders	ervaringen en meningen uit de jeugd belangrijk
geen van die vier terreinen	1	1
een van de vier terreinen	2	2
twee van de vier terreinen	10	8
drie van de vier terreinen	21	24
alle vier terreinen	66	64

Bron: SCP (NiG'10)

Bovendien gaan toekenning van karakteristieken aan generaties en erkenning van het belang van de eigen jeugd hand in hand. Hoe groter het aantal terreinen waarop men de eigen generatie anders vindt, hoe groter ook het belang dat men aan de eigen jeugd-ervaringen hecht. Dit duidt op een zekere sociologische consistentie in het denken van burgers over generaties.

21.7 Feit of fictie?

De voornaamste conclusie van deze bevindingen is dat het denken in termen van generaties wijd verbreid is. Niet minder dan 85% van de bevolking vindt de eigen generatie anders dan die van hun ouders. Na enige uitleg – 'men spreekt wel van generaties als men het heeft over mensen die in dezelfde periode zijn opgegroeid' – rekt 80% zich soms (60%) of vaak (20%) tot een generatie. Dit generatiebesef is ongeveer even sterk onder de verschillende geboortecohorten (c.q. leeftijdsgroepen).

Degenen die zich tot een generatie rekenen noemen desgevraagd in overgrote meerderheid elk van de vier hen voorgelegde terreinen – arbeid, cultuur, politiek en gezin – als punten waarop de eigen generatie zich onderscheidt. Alleen lettend op de reactie dat de generatie op een bepaald terrein sterk verschilt, vindt men dat de eigen generatie zich qua culturele voorkeuren en gezinswaarden sterker onderscheidt dan qua houdingen jegens arbeid en politiek. De blijvende betekenis van ervaringen en opvattingen uit de jeugd wordt door degenen die zich tot een generatie rekenen eveneens onderkend, van driekwart rond culturele voorkeuren tot meer dan 95% rond arbeid en gezin. Alleen lettend op wat men zeer belangrijk noemt, komen arbeid en gezin naar voren als belangrijker dan politieke en culturele voorkeuren. Het politieke domein sluit de rij bij zowel de generatie-interpretatie als de levensloopinterpretatie. Culturele voorkeuren behoren wel tot de twee belangrijkste kenmerken van generaties, maar niet tot de belangrijkste denkbelden uit de jeugd, bij gezinswaarden is dat andersom. Tot slot blijkt menig burger in het denken over generaties dezelfde logica te hanteren als die aan het sociologische denken over maatschappelijke generaties ten grondslag ligt.

Hiermee is niets gezegd over het relatieve belang van gepercipieerde generatieverschillen in relatie tot eventuele gepercipieerde verschillen naar sekse, leeftijd, etniciteit, godsdienst of klasse. Wel is aangetoond dat generatieverschillen in de beleving van veel Nederlanders geen fictie maar feit zijn. In veel van de hoofdstukken in deel 2 in dit rapport, en in enkele eerdere publicaties (Van den Broek 2001), is de empirische basis van een generatietypologie als die van Becker (1992) juist wel veeleer fictie dan feit gebleken. Er bestaat dus een zekere discrepantie tussen de gepercipieerde sociale werkelijkheid en de geverifieerde sociale werkelijkheid. ‘Wat rondwarrelt is niet de confetti, maar zijn veeleer de hardnekkige clichés over onze generatie.’ (Heerma van Voss en Van der Meer 2010). De eerder in dit hoofdstuk geopperde mogelijkheid blijkt dus bewaarheid: men denkt in termen van generaties zonder dat daar veel aanleiding toe is. Het is in de politiek (nog) niet (blijvend) tot polarisatie langs generationele scheidslijnen gekomen (de ouderenpartijen uit de jaren negentig van de vorige eeuw was slechts een kort parlementair leven beschoren, zij deden bovendien primair een poging tot mobilisatie op basis van leeftijd). Dit duidt erop dat politici en burgers andere politieke scheidslijnen van groter belang achten (vgl. Dekker et al. 2010a, 2010b). Hoewel ook wat betreft het generatiebesef onverminderd geldt dat ‘If men define situations as real, they are real in their consequences’, blijft dat besef zonder consequenties ‘if men define other situations as even more real’.

Literatuur

- Becker, H. (1992). *Generaties en hun kansen*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Boschma, J. en I. Groen (2006). *Generatie Einstein, slimmer sneller en socialer: communiceren met jongeren van de 21ste eeuw*. Amsterdam: Pearson Education.
- Broek, A. van den (2001). De verraderlijke charme van het begrip generatie. In: *Tijdschrift voor Sociologie*, jg. 22, nr. 4, p. 329-360.
- Broek, A. van den, en P. Dekker (1996). *My generation - an und/oder für sich? Een verkenning van het (politieke) generatiebesef in Nederland*. Paper gepresenteerd op het Politicologenetmaal 1996, Doorn, 6-7 juni 1996).
- Dekker, P., J. den Ridder en I. de Goede (2010a). Maatschappelijke tegenstellingen. In: *Continu Onderzoek Burgerperspectieven, kwartaalbericht 2010, nr. 1* (p. 20-24). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dekker, P., J. den Ridder en I. de Goede (2010b). Weinig zorgen over de relatie tussen jong en oud. In: *Continu Onderzoek Burgerperspectieven, kwartaalbericht 2010, nr. 1* (p. 25-29). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Diepstraten, I., P. Ester en H. Vinken (1998). *Mijn generatie. Zelfbeelden, jeugdervaringen en lotgevallen van generaties in de twintigste eeuw*. Tilburg: Syntax Publishers.
- Ester, P., H. Vinken en I. Diepstraten (2008). *Mijn generatie, tien jaar later. Generatiebesef, jeugdervaringen en levenslopen in Nederland*. Amsterdam: Rozenberg.
- Fortuyn, P. (1998). *Babyboomers. Autobiografie van een generatie*. Utrecht: Bruna.
- Goudsblom, J. (1959). *De nieuwe volwassenen. Een enquête onder jongeren van 18 tot 30 jaar*. Amsterdam: De Salamander.
- Heerma van Voss, D. en D. van der Meer (2010). Tussen Einstein en confetti. De grenzeloze generatiekloof. In: *De Groene Amsterdammer*, 23 juni 2010 (www.groene.nl/2010/25/tussen-einstein-en-confetti).
- Mannheim, K. (1952, oorspronkelijk 1928/29). The problem of generations. In: K. Mannheim (red.), *Essays on the sociology of knowledge* (p. 276-322). New York: Oxford University Press.
- Mutsaers, L. (1998). 'Rhythm is gonna get you'. Popmuziek en haar verhouding tot generaties. In: H. Righart en P. Luykx (red.), *Generatiemix. Leeftijdsgroepen en cultuur* (p. 157-180). Amsterdam: Arbeiderspers.
- Schuman, H. en J. Scott (1989). Generations and collective memories. In: *American Sociological Review*, jg. 54, nr. 3, p. 351-381.
- Spangenberg, F. en M. Lampert (2009). *De grenzeloze generatie en de eeuwige jeugd van hun opvoeders*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam.
- Strauss, W. en N. Howe (1991). *Generations. The history of America's future, 1584-2069*. New York: Quill.
- Thomas, W. en D. Thomas (1928). *The child in America. Behavior problems and programs*. New York: Knopf.
- Wel, F. van (1993). Een cultuurkloof tussen generaties? Cultuurstijlen onder jongeren en hun persoonlijk netwerk. In: *Boekmancahier*, jg. 5, nr. 17, p. 306-327.
- Wijnberg, R. (2010). De confettigeneratie. In: *HP/DeTijds*, 18 juni 2010, p.8-9.
- Wynia, S. (2010). Generatieconflict. De misplaatste haat tegen de babyboomers. In: *Elsevier*, jg. 66, nr. 30, p. 14-19.